

Fasírt

„A „fiatal írók” gondjairól-bajairól legalább tíz éve úgy beszélnek, mint a „nyugdíjas kérdésről” vagy a nők hátrányos munkahelyi megkülönböztetéséről.” — írja Szilágyi Ákos a *Fasírt avagy viták a „fiatal irodalomról”* című JAK-füzet egyik legjobb tanulmányában (A „fiatal irodalom” mint megtevés és hamis tudat). S igaz van.

Ennek ellenére ésszerű s indokolt volt, hogy a József Attila Kör füzetsorozata ezzel a kötettel induljon, amely nem téveszt meg olvasóját: azt kapni, amit ígér: fasírtot. Persze, ez (az önreflexivitás hangsúlyozása) amolyan célkitűzésnek is tűnhet, legalább ezt vehetni ki a tanulmányokat, cikkeket összeválogató Dérczy Péter bevezetőjéből, midőn azt kívánja, hogy a tíz évvel későbbi olvasó e kötetben hű képét lássa a mostani, de addigra remélhetőleg megváltozandó Magyarországnak. Valószínűbb, hogy nem kellett, mi több: nem is lehetett semmilyen célt kitűzni, lévén, hogy az Életünk, az ÉS vitái, valamint a más folyóiratokból (Mozgó Világ, Valóság) ezekhez illesztett írók többsége a szellemi felkészültség s az ízlés zavarba ejtő különbözőségéről vallanak. No meg arról, hogy a „fiatal irodalomról” szóló vita címén mi mindent el lehet adni (vö. női egyenjogúság!). S ha mindezt jól meggondoljuk, akkor mégiscsak öntetszelgő bizakodásnak tűnik a szerkesztői óhaj: nem a 70-es évek Magyarországot kellene dokumentálni a „fiatal irodalomról” szóló vitában (no, persze, közvetve az is benne van), hanem: a fiatal irodalomról bizony, enyhén aztán igaz van a mindennemű rendképzetes elv úgyenes kizsorigó szerkesztőnek: önmagát értelmezi a könyv, önmagukat értelmezik a hozzászólások. Így szól a *Fasírt* arról, ami csupán formáját kéne hogy adja a dolognak, így szól — valahol mélyen — a nagy semmiről. Amit persze a legjobbak anyagszerűvé tesznek: az a három alaptanulmány, mely nem a dolgokhoz való hozzászólás, hanem az azok kimondása érdekében, többnyire a kellő elméleti alappalásal iródott, olvasásra érdemesé teszi a kötetet. *Zalán Tibor* nevezése esszéje, az „Arctalan nemzedék” maradandó elemzést ad a jelenlegi magyar könyvkiadás- és folyóiratstruktúra állapotjáról, s — nemkevésbé fontos — egy a magyar irodalomban gyaníthatóan minőségét változtatóhoz nemzedék arculatáról. (Az „arctalan” jelző, egyébként, szemérmes módon felbukkan más szerzőknél is.) *Szilágyi Ákos* már említett tanulmánya az ötvenes évekig visszamenőleg feltárja az irodalmi tervezés, a jelentkező szükséglet s a valóságos tendenciák sajátos dialektikáját. Minden, a mai magyar irodalom iránt érdeklődő szíves figyelmébe ajánlom ezt a valóban dokumentumértékű írást, miként *Kulcsár Szabó Ernőt* is, aki — lényegében véve — a XX. századi jelentős életművekhez való kapcsolódás lehetőségeit, például veszi számba, irodalomértésünk változásait figyelemmel kísérve. Külön érdeme *Kulcsár Szabó* írásának, hogy megjelöli a Nádas, Esterházy, Hajnóczy-hármas helyét a magyar irodalom folyamatában, rámutatva arra: Krúdy, Kosztolányi, Ottlik vagy Mészöly művészetének egyes elemei hagyományra nőnek regényekben. S akkor persze igazságtalan vagyok, ha szó nélkül megyek el más vélemények mellett. *Spiró György* például érdekes visszatérítést ad közre a műfajok (azaz, részben: műnemek!) alkalmához illeszkedő dominanciájáról, vagy megemlíthetem *Széky János* írását, mely jogosan hangsúlyozza minden mellébeszélő ellenében: az irodalmi struktúráváltás korát éljük. S persze, számtalan jó észrevétel büjkál a nemegyszer önprojektivitáskben —, igaz van, mondhatom újra, Szilágyinak: az emancipációhoz vagy a nyugdíjkerdeshez mindenki ért, Ezért is kár lenne hiányolni ennek vagy annak a hozzászólását: a füzet hozzávetőlegesen tartalmazza a vitában közreadott vélemények lényegét. *Két megjegyzés azonban mindenképpen kíváncsodik*: „ehhez az egészhez”:

1. Dérczy Péter az előszóban megjelöli, honnan, mely folyóiratok (stb.) mely számaiból származik a válogatás, ahhoz azonban egyetlen szava sincs, hogy a vita az *Életünk*-ben kezdődött, 1979 végén az „Arctalan nemzedék”-kel, s ezt fél évvel követve rendezte meg az ÉS a maga „fiatal irodalom” vitáját. Hozzáteszem: nem tudni, hogy miért. Gondolni sem merek arra, hogy így akarták kifogni a szelet az arctalan-névtelen hajósok-vitorlájából: Mindenesetre tény, hogy az *Életünk*-ben mindössze négyen szólaltak meg, bizony, nehéz is lett volna a hetenként megjelenő ÉS-sel konkurálni. Szó, ami szó: a válogatás összeállítója elképesztő hanyagságról tesz bizonyosságot, amikor az időrendet, vagyis az *Életünk*-vita időrendi s gondolati primátusát nem veszi figyelembe, s az egész vitát ilyen értelemben nem kommentálja. Így elsikkad az a tény, hogy minimum két vita volt.

2. Az *Életünk* vitája az arctalan nemzedékről szólt, az ÉS vitája legfeljebb arról is, de inkább az arctalan megelőző nemzedékről. Mivel a dolgok menetét a fent ismertett módon sikerült folytatni, a buzgó vita hevében a hozzászólók nem vették észre: legalább két nemzedékről hordanak össze het-het-havát, miközben egy — nem tudni, milyen megfontolások alapján egységesített — nemzedékről csevegnek. Egy fantom-nemzedékről. S akkor — itt, persze, túl vagyunk már a szerkesztői hatáskörön — felvetődhet például az a kérdés: vajon Esterházy Péter és Zalán Tibor azonos nemzedékhez tartoznak-e? Mindketten 1974-ben közzölték először, noha Esterházy négy évvel idősebb, igaz, négyel több könyve is van. Ezek az abszolút külsődleges mozzanatok. Ez a vita azonban még ilyen külsődleges jegyek tekintetében sem igazán el. Akkor hát miről is volt itt szó?

BELÁNYI GYÖRGY

VER/S/ZIÓK-e?

Azt hiszem, örülnöm kellene, hogy végre megjelenhetett egy ilyen antológia, mint a VER(S)ZIÓK, mely a „legújabb magyar líra” legmagasabb irányzatait hivatott reprezentálni (formák és kísérletek tükréiben). De mégsem örülök (ünneprontó őszinteség az elején!), hogy ilyenre sikertelenedett. (Ez egyébként antológia hagyományainkat tekintve, melyből a JAK-füzetek szerkesztői majd kiszabadítják a „fiatalokat”, nem meglepő.)

A VER(S)ZIÓK-ot — úttörő jelentőségét és az összeállítás jószándékát, tisztességét elismerve — végső fokon elhibázottnak tartom. Pedig első ránézésre (átlapozás) változatos, úde látványt nyújtó bátor kötetnek tűnt.

Már az alcmba foglaltakon fennakadhatunk. Formák és kísérletek — ha minden korra

nem is, de jó száz éve minden új, nem retrográd, konzervatív nemzedékre jellemző, s a legújabb magyar líra helyett nyugodtan lehetett volna a *Mozgó Világ* alkotóközösségét írni.

Am föltöbb zavaró, bántó a *Formabontás vagy döntött forma?* címmel megjelent első elkapkodottsága, s méginkább terminológiai bizonytalansága, mely már a cím tautológiájával kezdetét veszi. Ezt különösen fájalom, mivel *Kulcsár Szabó* és *Zalán* eddigi főként megbízható, érzékeny írók jelentek meg, kár, hogy ez a sor, kis kitérére, megszakadt. A szerkesztők, ahelyett hogy megpróbálnák elizáncolni a jórészt tájékozatlan hazai olvasót, Ariadné-fonalat adva kezébe a költészet maj labirintusában, inkább a kötet általuk észrevett és — sajnos — vállalt hibáit magyarázgatják, menteze-

tik; az eddiginél is nagyobb káoszt teremte.

A bizonytalanság nemcsak a bevezetőben, de a szerkesztésben is meglatpszik. Először, hogy milyen (formájú) alkotásokat vettek fel. Az első száz oldal semmi novumot nem hoz, persze a második száz sem, de azok szokatlannabak még. Az első száz oldalon, talán egy kivétellel, mely nem idevaló (Szűgyi: anno), még konzervatív kritikuskok szerint is ma már hagyományosnak mondható alkotások jelentek meg. (Többségét már régóta ismerjük folyóiratokból, kötetekből.) A második száz oldal néhány önálló, de egyszerű kísérlettel eltekintve vagy nem túl eredeti, vagy egyáltalán nem sikerült. Ez utóbbiak közé sorolhatók maradéktalanul *Körmendi Lajos* próbálkozásai, vagy *Tóth Erzsébet* két igen győnge kísérlete. *Zalán* pedig itt is úgy járt, mint a *Macláutonban*. Műveinek igazi értéke csak önálló kötetben tűnhet ki.

Bántó, hogy az igen nagy számú utánérzést „hagyomány korszerű újratemetésének” próbálják feltüntetni. Minden filológiai mélyvizsgálat nélkül ki lehet szűrni Tandori *Corso* és a későbbiekben a Magyar Műhelyesek egy szerző, megszűnt formáinak hű megisméltéseit, hogy csak az utóbbi évtizedekből hozzak példákat.

Azt pedig egyszerűen nem értem, hogyan nem lehetett egységes ciklusokat szerkeszteni. Az első rész hagyományos formái közé „becsúszott” Szűgyi Zoltán

Tandori-íhlette opusa, a második ciklusból. A másodikba néhány vizuális jellegű került az utolsó részbe, némelyik pedig inkább az első egységbe kíváncsított volna.

A legegységesebbnek — ránézésre — a harmadik „DRÁMAGÖMLÉS” tűnik, egyben ez a legproblematikusabb szakasz is. Világszerte a legizgalmasabb kísérletezés a vizuális költéssel folyik, annak birtokbavételéért illetve elfogadtatásáért. Ennél a résznél fokozottan igaz, de érvényes az előzőekre is Tandori figyelmeztetése: „A szokatlan formák álbekebelezésének egyik módszere a szokatlanság „varázsának” tartalmatlanul új-jongó fogadtatása. Ennek satnya befogadói végeredménye az, hogy: a blöfföt ugyanúgy veszi az érdeklődő, mint a valódi, illetve a szokatlan (!) formájú dolgot (...) túlterheli bizalmával (...)” Egy másik figyelmeztetés, ha az összeállítás nem „avantgard”, akkor még ésebbnek kell lennie a különbségnek az irodalom és a képzőművészet között. Teljességgel érthetetlen *Tóth László* karikatúrának felvétele, vagy *B. Szabó* betűműveleteinek idekerülése, de *Galántai* bélyege is inkább grafika, mint más. A ciklus törzsanyagát vagy kollázsok, vagy a kétezeréves műtra visszatekintő betűversek teszik ki. *Petőcz* magabiztos alkotásai csak a tájékozatlan „nézőnek” tűnhetnek eredetinek. (Hódolat Nagy Pálnak.) Vagy az újabb művészi törekvésben való járatlanság miatt nem került *Géczi* 227. olda-

lon található opusa, főleg a Hódolat Cavellininek, és ennek végképp nem egy költő antológiában a helye. Az igazán színvonalas és nemzetközileg elismert *Szombathy Bálint* munkái pedig idegenül hatnak a környezetben. Egyébként csak az ő szerepeltetését tartom igazán indokoltnak a határon túli magyar líra „fiatal” képviselői közül, a többiek felvétele jóformán csak gesztus értékű.

A kötet által felvetett problémák és a mai magyar lírának ez az ága külön tanulmányt érdemelnél, melyben „helyre kerülhetnének” ezek a „formák és kísérletek”. Itt csupán annyit jegyezhet meg, ez az antológia nem járult hozzá — elszűrettségével, következtetlenségével, s nem utolsó sorban minőségével — az új irányzatok (mint irányzatok) polgárjogot nyereséséhez. Az antológia várható hatása kaotikus, védtelen az elfogult, ellenséges támadásokkal szemben, s a zűrzavar, amit hiányos kommentálása a tájékozatlan hazai olvasóban (nem az ő hibája) okoz — nem lebecsülhető. Reméljük azonban, a mai líra ezen törekvése hazánkban nem esik az antológia áldozatául.

Talán egy letisztultabb, kevésbé eklektikus, nagyobb spektrumot átfogó antológia tisztázza majd a legújabb törekvések helyét, valódi értékét. Kár, nagy kár, hogy a szerkesztők elszalasztották ezt a lehetőséget, s nem csak kár...

ZSOLDOS SÁNDOR

Ellenvélemény:

Prekoncepció

JAK-füzetek 1—2—3 és a „fiatal irodalom” címmel írt cikket a *Szegedi Egyetem február 8-i számában Zsoldos Sándor*. A cikk (látszólag) üd-vözi az új kiadványssorozatát. Legalábbis ez derül ki az első mondatokból, de később az olvasónak egyre inkább az az érzése, hogy a cikkíró csak azt igyekszik bizonygatni, hiába vannak folyóiratok, (majdnem) hiába az eddigi JAK-füzetek, „az irodalomba a fiatalok csak úgy érkezhetnek, mint a MV elött”.

Zsoldos valamiért nagyon haragszik a *Mozgó Világra*. El is árulja, hogy miért. Mert a „krisztusi kor” alatt lévő szerzők mellett (!) megszólaltat idősebbeket is, csak új témát és új szemléletet kér. Zsoldos Sándor nem találja a másságot. Ő valamilyen más folyóiratokból kitiltott, bombarzáló írókat várna. De maradjunk némileg az ő „kritériumainál”! Kíváncsi lennék, melyik más folyóiratban képzelné el a határokon túli magyarokról szóló sorozatot, *Raffay Ernő* tanulmányát a júliusi számból, *Bauer Tamás*nak a KGST-ről és a tervezgazdálkodásról közölt hosszú fejtegetését a novemberi számból, vagy *Magyari Beck István* Kórház-üzem című szociográfiáját a decemberi számból! Az előbbi felsorolás korántsem teljes lista az 1982-es év második felében igazi „mozgóvilágos” publikációból. Valóban, a *Mozgó Világ* egy a hazai folyóiratok közül, de olyan, amelynek nagyon karakterisztikus arca van.

Nem kell védenem a *Mozgó Világ* értékeit az alapos olvasói előtt. De Zsoldos Sándor néha még a tartalomjegyzéket sem olvassa el (elég alaposan, különben nem írta volna le, hogy „a legújabb irodalmi nemzedékből csak a 2. füzetben, a VER(S)ZIÓK-ban tűnik fel néhány képviselő”). Elég csak az 1. füzet, a *FASIRT* tartalomjegyzékét felapozni, máris meggyőződhetünk az előbbi állítás valótlanágáról. A II., Arctalan nemzedék című fejezet három szerző cikkét közli: *Zalán Tibort*, *Géczi János* és *Varga Csabát*. Zalánnal és Géczivel még egyetemistaként találkozhattak itt, Szegeden, a mai „legőregebb” egyetemisták, de *Tóth* márman még néhány évvel innen van a „krisztusi koron”. A kötet szerzői közt szerepel *Vámos Miklós*, aki hét kötet ellenére még csak harminckét éves.

Azt felróni egy folyóiratnak vagy bármely más sorozatnak, hogy nem éppen januárban kezdődött, nem tudom elképzelni, milyen esztétikai vagy irodalompolitikai alapról lehet. Ezt a tényt még megállapítani is felesleges.

Zsoldos Sándor végre, egyszer, jól odamondogott a „fiatal irodalom” érdekében(?). Ebben a tényt sem zavarták. Sajnos.

BÖLE ISTVÁN
(24 éves)

Portré

Több mint egy éve már, hogy a JATE Bölcsészettudományi Karának folyóisón feltűnt egy magas, vékony, szeméves fiatal ember, kabátja hajtókáján a jól ismert békejellel. Első pillantásra negyed- vagy ötödéves hallgatónak tűnt. S ha valaki ezt gondolva megszólította volna, nagyon elcsodálkozott volna hiányos magyar szokíncsen, amely (akkor még) mindössze igenből és nemből állt. Ha az esetleges kérdéző ezek után „külföldiül”, mondjuk angolul próbált volna szót érteni az ismeretlen, biztosan többre ment volna, mivel ez az anyanyelve.

Nem, nem valamelyik lelkes amerikai diákról van szó, aki az egyéves (vagy féléves) nyelvi kurzust meghosszabbítva Szegeden maradt, hogy tökéletesen megtuljon magyarul, hanem *Fredrick M. Cassidy*ről, a Bölcsészkar fiatal angol lektoráról. Az angol lektorrol, akinek Honda motorját sokan és jól ismerik — állandó csodálat tárgya —, őt magát azonban már kevésbé. Pedig a tétova mozdulatok, a szelid külső határozott, megismerésre érdemez egyéniséget takar. Olyan embert, aki ritkán és keveset beszél önmagáról. Ezért következtek itt rövid életrajza, amely valójában nagyon vázlatos csupán, de biztosan akadnak azért olyanok, akiknek ez a néhány sor is tud újat mondani.

Morris Cassidy ír származású, *Belfastban* született, s ott is élt egy ideig. A belfasti zűrzavaros helyzet miatt azonban a főiskolát már Londonban végezte. A *University College of London* hallgatója volt három évig, *Antropológiát* tanult. Az antropológiának nem annyira az embertani, mint inkább kulturális oldala érdekeltte. Azonban csak rövid ideig foglalkozott ezzel a témával. A főiskola után nem sokkal elvégzett egy nyelvtanári tanfolyamot, s ezután három hónapig külföldieknek tanított angol nyelvet Londonban. 1977-ben *Finnországba* ment, ahol egy magyar nyelvű iskolában tanított. Az ezt követő két évet *Lengyelországban* töltötte, a wrocławi egyetem angol lektora volt. Ezután visszatért Londonba, ahol megint csak angol tanított. Időközben fénypékezőgépet ügnyök is volt három hónapig. Ekkor történt, hogy a *Guardian* című lap megpillantotta a szegedi egyetem angol lektorát kereső hirdetését. A hirdetésre válaszoló több jelentkező közül őt, Morris Cassidyt választották. Így került *Magyarországba*.

Aki többet is szeretne megtudni róla — és eléggé jól tud angolul —, menjen el egyik drámaolvasó estjére a Hermann kollégiumba. Tavaly a legnagyobb érdeklődéssel kísért darab Peter Shaffer „*Equus*”-a volt. Morris Cassidy legközelebbi terve egyébként az, hogy a drámaolvasó társulatot színjátszó társulattá alakítja, vagyis a kiválasztott darabot (darabokat) élő is adják. Talán megalakul az angol nyelvű egyetemi színpad?

PALLAG JUDIT